

CE A FOST MOSCOPOLEA PENTRU ROMÂNI.

URME DE ARTĂ ROMÂNEȘTI IN ALBANIA.

Am trimis mai de mult d-lui N. Iorga o fotografie din pagina de titlu a manuscrisului (de 109 file) lui Cavaloti din anul 1743, descoperit de noi la Biblioteca Sf. Petru din Bitcuchi, în acest an¹. Prin ea se vede că scriitorul Cavaloti s'a născut cel puțin cu zece ani înainte de 1728. Născut deci pe la 1718, e imposibil să fi avut ca profesor la Ianina pe Eugeniu Bulgaris, care e născut la 1716, adică aproape de aceeași vârstă cu Cavaloti. Se poate să fi avut ca profesor doar pe Metodie Antracitul (după părerea noastră). Cariera didactică la Moscopole Cavaloti a început-o cu mult înaintea anului 1750. În anul 1741, când se întemeiază primul «Ἐλληγικὸν Σχολεῖον» la Moscopole, el e acum διδάσκαλος. Autografele lui, descoperite de noi de la 1936 și mai încoace, mărturisesc pe deplin părerea mea.

Inscripția tronului mitropolitan din biserica Sf. Nicolae:

Ἡ παρὼν θρόνος μαζῆ με τὸν ἡμῶνα ἐκαλοπείσθη ἐν ἔτει 1758, ἐπιστατοῦντος τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου Δυρράχίου, κυρίου Νεοφύτου, καὶ ἐπιτροπεύοντος τοῦ κυρίου Ἀθανασίου Γκόζτου, δαπάνη μὲν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου, χεῖρὸς δὲ ἐμοῦ τοῦ Ἀντωνίου Κερκηραίου, εἰς ἐνθύμησιν αἰώνιον.

S'a făcut deci la 1758, supt Neofit de Durazzo, cu grija lui Atanase Gojdu, printr'un Corfiot. Gojdu e ruda marelui filantrop ardelean.

Cartea lui Const. H. Schenderi, «Ἱστορία τῆς ἀρχαίας καὶ σύγχρονου Μοσχοπέλεως», ediția din 1928, conține toate inscripțiile bisericilor, la pa-

¹ Ἀσρικὴ Πραγμᾶ εἰκ. V. Rev. Ist., VII, pp. 193-5.

ginile 45-49, precum și aceia a Sf. Prodom (pp. 45-54), precum și, pagina 126, la capitolul «Διάφορα συμπληρωματικά».

Ca adevăr istoric, trebuie corectat Skenderi,

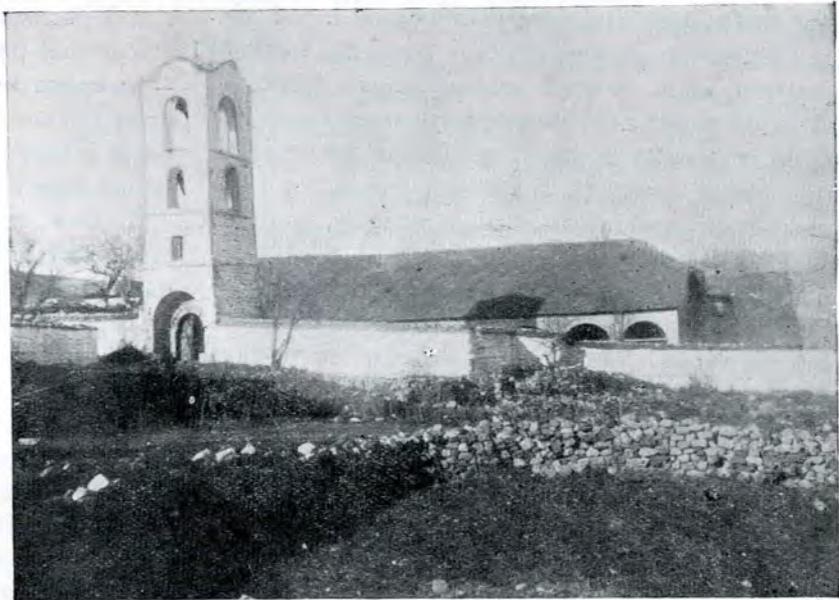

Fig. 1. — Mitropolia din Moscopole (Albania) fot. D. Berciu.

el însuși Albanes moscopolean, la p. 17, unde spune că Moscopolea ar fi avut mitropolit titular: «Κατὰ τῷ αὐτῷ ἔτος σωτήριον, τοῦ πανιερωτάτου... Μητροπολίτου τῆς Ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Μοσχοπέλεως. Κορυτζᾶς καὶ Σελασφόρου, κυρίου Νικηφόρου...» etc. Originalul acestei însemnări de pe condica Prodomului (însemnare dovedită în curând de noi că e chiar autograf al lui Cavaloti), nu pomenește cuvântul «Μοσχοπέλεως», ci dă numai: «...Μητροπολίτου ... Κορυτζᾶς καὶ Σελασφόρου» (al Corcei și Selasforului¹). La ediția mai veche din

¹ Selasfor = Tvezda de azi, sat cu multe mine, la Nord de Corița.

«Ιστορία Μοσχολέως», Atena 1906, Skenderi e mai fidel în reproducerea însemnărilor. Atât Ioasaf, Moscopolean crescut la Corița (dovadă că o casă a sa proprie o dăruiește bisericii Sf. Maria de acolo la 1725, după un act de danie, care figurează tot odată și ca «Ἀρχιδῶν»), patriarh al Ohridei (1709-42), cât și Nichifor (1743-53), au luat toate inițiativele pentru întemeierile de așezăminte culturale și bisericești moscopolene la Mitropolia din Corița, unde Aromânii moscopoleni n'au lipsit niciodată de a colabora cu Albanesii noștri.

În interesul albano-român voiu dovedi acestea prin descoperiri de multe documente, cronici, etc., găsite și aici, la Mitropolia din Corița.

Adaug, pentru a se vedea mediul din care s'au ridicat aceste lăcașuri, un statut al băcanilor din Moscopole la 1779 (din condica băcanilor, aflată la mănăstirea Prodrom, Moscopole), autograf al lui Daniil Mihail Adam Hagî, autorul dicționarului a patru limbi.

† 1779, Ἰανουαρίου 2, ρουφέτιον μπακαλίδων.

Ἐπειδὴ ὅλον τὸ σύστημα τοῦδε τοῦ παντός με τάξιν καὶ εὐβρύθειαν διακαταδέχεται, καὶ ποτὲ δὲν ἔμπιπται εἰς ἀμηχανίαν, διὰ τὸ ἀισχυμῶνως διοικεῖσθαι ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ ἐπιγείου βασιλέως, διὰ ἐτούτο καὶ ἡμεῖς οἱ ἐκ τοῦ ρουφέτιου τῶν μπακαλίδων, βλέποντες πολλὰ ἄτοπα, ὅπου γίνονται εἰς τὸ ἡμέτερον

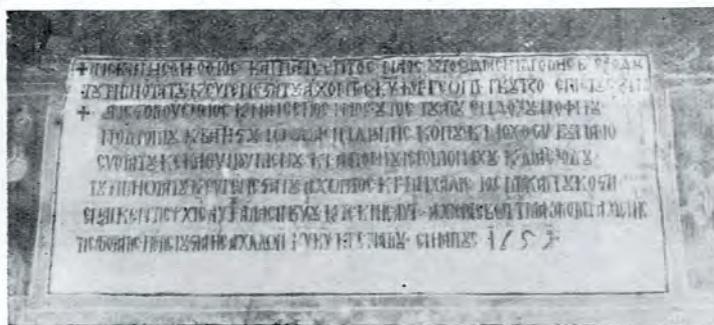

Fig. 3. — Μαναστήρεα Σφ. Προδρὸμ. Ἰνσκριπτιὰ δε λα ἰντράε, φὸτ. Δ. Βεργίου.

ρουφέτιον, με τὸ νὰ ἔλειψεν ἡ τάξις καὶ ἡ ἀρμονία, εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν ἀπάντων ἢ πρὸς ἀλλήλους ἐδῶ, τῶρα ὅπου ἔχομεν, διὰ τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου, ἀκραν ἐλευθερίαν καὶ μεγάλην ἡσυχίαν, θεσπίζομεν ὄρους τινάς, ὅπου νὰ φυλάττωνται καὶ ἀπαράλαχτα, καὶ με ἐτούτους νὰ βασιλεύσῃ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀλήθεια νὰ λάμψῃ. Λοιπὸν πρῶτον θεμέλιον κτιζομεν

τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, καὶ με ἐτούτην νὰ κατατροπώσωμεν ὅλους τοὺς ὑπεναντίους.

Δεύτερον. Οἱ πρωτομαϊστορες νὰ τιμῶνται κατ' ἐξοχίην, ὡσὰν ὅπου τοῦτοι ἀναλαμβάνουσι τὰς φροντίδας τῶν μικροτέρων· ἂν δὲ εἰς φανῆ ἀπειθήσῃ εἰς τὴν

Fig. 2. — Μαναστήρεα Σφ. Προδρὸμ διν Μοσκόπολε, φὸτ. Δ. Βεργίου.

προσταγῆν τῶν πρωτομαϊστόρων, με τὴν ἀμαρτίαν του νὰ εἶναι ἔξω τοῦ ρουφέτιου, ὡς ὀλέθριος καὶ ἐπιζήμιος.

Τρίτον. Ὅταν ἔρχεται ὀλίγη πραγματεία, καὶ γίνετα στενοχωρία ἀναμεταξὺ μας, τότε (εἰς αὐτὸ τὸ κατλήμι), διὰ νὰ μὴ γίνῃ ζημία κἀνεὺς, διορίζομεν τὸν Κώστην Μποῦσα, τὸν Εὐθύμιον Τζουμιτίκου, τὸν Ἀθανάσιον Μόσκου, τὸν Ντίνα Νάτζα, τὸν Νάστον Ῥαμπογιάνη καὶ τὸν Ντώνη Κήμα¹, νὰ κάμουν τὸ παζάρι ἐτούτοι πρῶτον, καὶ ἐτῆ νὰ μοιράσωμεν ἀδελφικῶς ἐπίσης εἰς κάθε ἕναν τὴν πραγματεία ὅπου ἔτυχεν. Ἄν ἕμεις ἦβελεν εὐγὴ ἄλλος διὰ νὰ κάμῃ παζάρι, ἐτούτος τὸ τέκνον τοῦ σκότους νὰ ἴγαι ἀποσυναγωγίος καὶ πάντα ὀγαλμένος ἀπὸ τὸ ρουφέτιον. Πλὴν ὅταν γίνετα πλουσιοπάροχον τὸ πρᾶγμα, τότε ἔχει τὴν ἀδειαν κάθε ἕνας νὰ κάμῃ παζάρι καθὼς ἡμπορεῖ· ὅμως ἔξω ἀπὸ τὴν χώραν νὰ μὴ τολμήσῃ τινὰ νὰ εὐγὴ διὰ νὰ καρτερίσῃ πραγματείαν, ἀλλὰ νὰ σταθῇ ἕως νὰ ξεφορτωθῇ εἰς τὸ μεγάλην, ὡς τότε ἀκολούτως δύναται λάθει.

Τέταρτον. Τὰ ἐργαστήρια τῶν συντρόφων, ἴγουν τῶν συμπατριωτῶν ἡμῶν, νὰ παζαρόντο· ἔμπροσθεν τοῦ ρουφέτιου, διὰ νὰ μὴ ἀδικεῖται κανένα μέρος,

¹ Documentul dă nume evident românești, între acești băcani: Costea Busa, Eitimiie Țumiticu Dina Nața, poate Nastu Rabciani, dacă nu și Anton Ghica. — N. Iorga.

καί, ἂν φανῆ ἀπειθής ὁ νοικιασμένος εἰς τὸν αὐθέν-
την τοῦ ἐργαστηρίου, ἢ ἤθελε τοῦ κάμνη καμμίαν

τιμημένους ἀνθρώπους ἔπου περνοῦν διὰ τῆς ἀγορᾶς,
νὰ δαρθῆ εἰς τὸν φάλακα¹ μέσα εἰς τὸ παζάρη καὶ

ἔτσι νὰ σωφρονισθῆ.

²Ἐννατον. Ὅταν οἱ πρωτομαί-
στορες κράξουν τοὺς μικροὺς διὰ
καμμίαν ὑπόθεσιν, νὰ ἀφίσουν κάθε
ὕπηρεσίαν τους, καὶ νὰ τοὺς ἀκολου-
θήσουν, ὁμοίως καί, ἔταν ἀποθάνῃ
κἀννένας ἀδελφός μας, ἔλοι νὰ εὐρεθοῦν
εἰς τὸν ἐνταφιασμόν του.

³Δέκατον. Ἀνίσως εὐρεθῆ κἀνένας
ὁποῦ νὰ κάμη συντροφίαν μὲ Τούρκον,
κἀντε διὰ ὀψάρια ἀλατομένα, κἀντε
διὰ φασούλι, κἀντε διὰ ἄλλο τι, νὰ
εἶναι ἔξω τοῦ βουφετίου.

⁴Ἐνδέκατον. Ταῖς Κυριακαῖς τὰ
ἐργαστήρια νὰ ἴναι σφαλισμένα, ὅμως
ἄδειαν ἔχει νὰ σταθῆ ἔξω ἀπὸ τὴν
θύραν, καί, ἂν γυρεῖ κἀνένας τί-
ποτε πράγμα, ἄς τὸν δώσῃ. Ὅμοίως
ἐκεῖνος ὁποῦ ἔχει ἐργαστήριον, δὲν
ἔχει θέλημα τὰ θάλλῃ τὸ πράγμα
του εἰς τόπον ξένον, καὶ τὸ τυρῆ
καὶ τὸ θούτυρον, ἔταν τὸ φέρουν οἱ
τζουμπανπάσιδες², νὰ μὴ τολμήσῃ τις νὰ εὐγῆ ἔξω
ἀπὸ τὴν χώραν, διὰ νὰ τὰ πάρῃ, ἀλλὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς

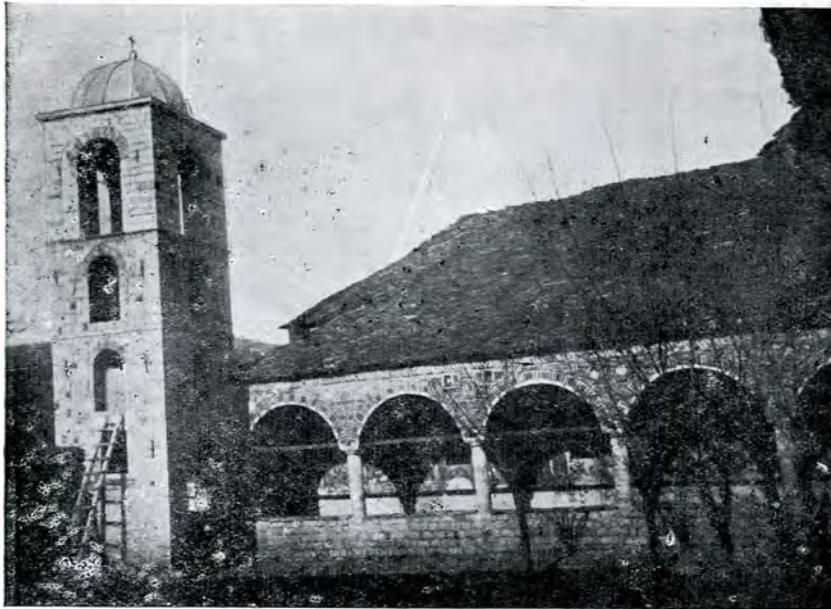

Fig. 4. — Biserica Sf. Nicolae din Moscopole, fot. D. Berciu.

ἀταξίαν, νὰ ἔχῃ νὰ εὐγῆ μὲ τὴν ἁμαρτίαν του.

⁵Πέμπτον. Ὅταν ἔχῃ τινὰς χρεῖαν διὰ χουσιμεκιά-
ρην, πρῶτον νὰ τοῦ στοιχήσῃ ἐμπροστὰ
εἰς τὸ βουφετίον, καὶ ὕστερα νὰ τὸν
ἐμπάσῃ εἰς τὸ ἐργαστήριόν του· εἰ δὲ
καὶ κρύφα ἂν θὰ κάμη καμμίαν συμφω-
νίαν, νὰ εἶνε τὸ χουσιμέτη τοῦ δούλου
χαμένον, καὶ νὰ μὴ πιασθῆ εἰς τὸ
βουφετίον. Πρὸς τοῦτοις τὰ μικρὰ παι-
διά ἔχουν τὰ κάμουν χουσιμέτη τρία
χρόνια, τὰ δὲ μεγαλύτερα δύο μόνον
χρόνια. Ἡ πρώτη ῥοῦγα νὰ εἶναι δέκα
γρόσια, ὕστερον δὲ καθὼς ἡμπορέσουν,
ὅμως ἀπαραίτητα ἕως πέντε χρόνια,
θέλουν νὰ σταθοῦν χουσιμεκιάρους.

⁶Ἐκτον. Ἐκεῖνος ὁποῦ δίδῃ ἐξίκτη (sic)
τὸ πράγμα νὰ ἔχῃ νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν
κριτὴν τῆς Κορσιτζᾶς μόνος του τὸ κατ'
ἔτος δεδόμενον καρίκ), καὶ ἐδῶ, εἰς
τὸν ζαμπίτην¹ τζερεμαῖν².

⁷Ἐβδομον. Ἄν τύχῃ ἓνας ἀδελφός
ποῦ ἀδικεῖται, ἢ νὰ ὑβρίζεται, ἢ νὰ
ἀτιμάζεται, δὲν ἔχει θέλημα νὰ ὑπάγῃ
ἀλλοῦ διὰ ἐκδίχησιν, μόνον νὰ πα-
ρασταθῆ εἰς τὸ βουφετίον, καὶ τότε
γίνεται ἡ πρέπουσα τιμωρία.

⁸Ὀγδοον. Ἄν εὐρεθῆ τινὰς ὁποῦ νὰ
ὑβρίσῃ τὸν μεγαλύτερόν του, ἢ νὰ ἀτιμάσῃ τοὺς τὸ σπήτην τούτου καὶ ἔτσι νὰ κάμη παζάρη.

¹ Românește: zabit.

² Românește: geremea.

¹ Românește: falanga.

² Cioban-bașii români.

Fig. 5. — Biserica Sf. Nicolae din Moscopole. Frescă reprezentând pe cititor
în costum din țară, fot. D. Berciu.

Ἐπιτοιοὶ γὰρ εἶναι οἱ ἕροι τοῦ βουφειτίου, καὶ γὰρ σταθερὸν αἰωνίως ἔσποιοι ἄμωσ ἠέλουν μελετήσῃ γὰρ τοὺς χαλάσσουν, γὰρ ἔχουν ἀντίδικον τὴν Ἁγίαν Τριάδα, καὶ γὰρ δώσῃ λόγον τῷ ἀδεκάστῳ Κριτῇ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

- Κόστη Γκόργκα θεδαιοῖ †.
- Κόστη Γιόργγη Κιοπέκα θεδαιοῖ.
- Κωνσταντῖνος Μιγάλλη Παπαθανασίου θεδαιοῖ.
- † Θύμιος Νικόλα Τζουμιτίκου θεδ.
- † Ἀθανάσιος Μάτου θεδ.
- † Κωνσταντῖνος Νάκι θεδ.
- Τίμιζα Κωνσταντῖνου θεδ.
- Γιάννη Τζότζο θεδαιοῖ.

Pe lângă manuscriptul autograf al lui Cavaloti, descoperit de noi în August 1936, cu data de 1743, la mănăstirea Sf. Petru din Bitcuchi, care va trebui să înlăture ipotezele despre data nașterii lui Cavaloti și data începerii lui în cariera de διδάσκαλος în Moscopole, anul acesta (Iulie 1938) am găsit la Berat, în biblioteca Mitropoliei și bisericii Sântă-Măria, alte două autografe, legate împreună, plus un al treilea, pe care le dau:

ἀψνέ', Θαρρηλιώνος β-η ψθίνοντος... (1752, Maiu.)

Φυσική πραγματεία ζυντεθεῖσα παρὰ τοῦ σοφολογιστάτου διδασκάλου κυρίου Θεοδώρου Ἀναστασίου¹ Καββαλιώτου τοῦ ἐκ Μοσχόπολεως καὶ παρ' αὐτοῦ ἐκδοθεῖσα ἐν τῇ τῆς ἰδίας πατρίδος νεωστὶ ἰδρυθείσῃ σχολῇ.

Προῤμιον.

Οὐδὲν τῶν ἐν τῷ μετὰ σώματος εἶψ ἄλλο καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι ἀγαθὸν δίκαιον ἂν εἴῃ ὀρθῶς etc. (Urmează 116 file, cu note marginale pe ici colo, terminând cu obișnuitul: Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα καὶ κράτος).

Apoi șase file albe, după care începe:

Μεταφυσική. Προῤμιον.

Τὸ τῆς μεταφυσικῆς ὄνομα κατὰ τὴν τῶν πολλῶν ἱστορίαν εἴληπται ἀπὸ τοῦ ταύτην μετὰ τὰ φυσικὰ εὑρεθῆναι καὶ ταύταις προστεθεῖναι...

Are în total 176 file, scriere frumoasă, asemănătoare celei de la 1743, pe care am fotografiat-o. Regret că n'am putut să o dau și pe aceasta. Că este autograf al lui Cavaloti nu mă îndoiesc. Comparându-le cu manuscrisele inedite de la Academia Română (cf. V. Papacostea, *Teodor Cavaloti*, pp. 54-7, etc.), dau aici mai jos, în traducerea română fidelă, două pasagii dintr'un articol al mieu, publicat săptămâna trecută, în „Drita“ din Tirana, 17 August 1938.

Deocamdată interesează studiul manuscrisului din Beratul balcanic, albanogrec, al lui Costa Berati,

¹ Până aci titlul primei pagini e scris cu roșu.

proprietatea Bibliotecii Naționale din Tirana, precum și cele patru manuscrise (după care două ale lui Cavaloti), plus un al cincilea, scris mai frumos decât celelalte, însă nu autograf, operă a lui Nicolae Cersula Zachintiotul, fără dată.

Manuscrisul cu data de 1707, fără nume de autor (căci este ruptă fila întâia), căruia i-am pus numărul 152, nu are pagină de titlu, însă cuprinde câteva pagini și desemne asemănătoare cu manu-

Fig. 6. – Biserica Sf. Nicolae din Moscopole. Inscriptie din interior, fot. D. Berciu.

scrisul „Λογική πραγματεία“ al lui Cavaloti (1743, din biblioteca mănăstirii Sf. Petru din Bitcuchi).

Cel cu data de 1752 se intitulează Φυσική πραγματεία, etc. După 116 file, alături de „Fisică“ urmează „Μεταφυσικά“. O copie a acestui autograf al lui Cavaloti o are și Academia Română din București, care nu conține nici data. Cercetătorul le va găsi pe acestea la Berat, cu numărul 160.

Cu autograful lui Cavaloti „Λογική πραγματεία“ al bibliotecii de la Sf. Petru din Bitcuchi și cu

Fig. 7. – Poarta bisericii Sf. Nicolae din Moscopole: zid și turn, fot. D. Berciu.

Fig. 8. – Biserica Sf. Nicolae din Moscopole: arcadele, fot. D. Berciu.

Fig. 9. – Biserica Sf. Nicolae din Moscopole : arcadele, fot. D. Berciu.

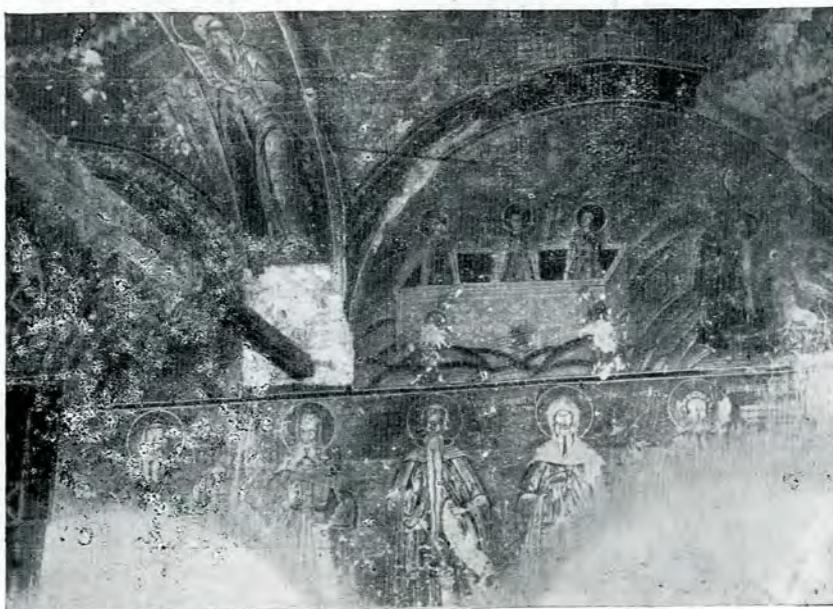

Fig. 10. – Biserica Sf. Nicolae din Moscopole : interior, fresce, fot. D. Berciu.

„Fisica“ și „Metafisica“ din Berat (Mitropolie), Albania posedă seria autografelor celor mai vechi, scrise în anii 1743 și 1752, pe când „Logica“

Fig. 11. — Biserica Sf. Nicolae din Moscopole: fresce, fot. D. Berciu.

Academiei din București are data de 1755, iar „Fisica“ și „Metafisica“ nu au date de loc.

Adaug o conferință la Moscopole în anul 1779, în care Cavalioti, Daniil și Teodor Hagifilipi (colleg bun al celor doi și traducător al Evangheliei în limba albanesă), precum și iconomul Constantin Berat (autorul unui mare manuscris, variat, în limba albanesă, din 1764) iau parte ca martori. După cum se știe (vedeți „Povestea unei Cărți“ de d. Victor Papacostea, p. 6), Cavalioti moare după zece ani de la această dată (1789). Cronica de mai jos e scoasă din cartea „Σύντομος ιστορική περιγραφή τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Βελεγράδων“, de Alexondis, Corfù, 1868 (p. 72).

Ἀποτελεσματικὴ Ἀπόφασις.

† Ὁ Κορυτζᾶς καὶ Μοσχοπόλεως Ἰωακείμ ἐπιθεβαιοῖ.

† Ἡ Ταπεινότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος ἀποδεικτικοῦ γράμματος δῆλον ἀποκαθίστησιν. Ἐπειδὴ γὰρ διχόνοια ἦτον ἀναμεταξὺ ἡμῶν τε καὶ τοῦ ἁγίου Βελεγράδων, κυρίου Ἰωάσαφ, διὰ τὴν ἐνορίαν, ἧγουν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Στερμενίου μετὰ καὶ τῶν χωρίων Μαλεσένι, Σίριμανι, Κούκιανι, Γοστίμα, Μουρίκιανι, καὶ εἰς ἕσα μανδρῖα καὶ χωρία εἶναι εἰς αὐτὴν τὴν ἐνορίαν καὶ ἐδῶθεν τοῦ Σκουμβρίου εἰς τὸ σύνορον Σπαθίας, καὶ ἐγὼ μὲν, καθ' ἃ ἐπεκράτησεν ἐπὶ τοῦ ἁγίου Λυχνιδῶν, κύρ Γρηγορίου, ἐξήτουν γὰ τὴν κυ-

ριεύσω αὐτὴν τὴν ἐνορίαν, ὃ δὲ ἅγιος Βελεγράδων ὠσαύτως ἐγύρευε γὰ τὴν κυριεύση, ὡς εἶχεν ἐπικρατήσῃ καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πρὸ τοῦ Γρηγορίου καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίτου θείου αὐτοῦ, Μεθοδίου, καὶ τῶν λοιπῶν προκατόχων των, καὶ περὶ τούτου ἀναφορᾶς γενομένης παρὰ τοῦ ἁγίου Βελεγράδων τῇ ἀγίᾳ τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ψῆφος γέγονε παρὰ τε τοῦ Παναγιωτάτου καὶ τῆς ἀγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου, ὅπως, δι' ἐξουχίας τοῦ ἁγίου Κορυτζᾶς καὶ τοῦ ἁγίου Πρεσπῶν καὶ Λυχνιδῶν, θεωρηθῆ ἢ πρὸς ἡμᾶς ἀλλήλους διαφορά αὕτη καὶ συστήσωσιν ἡμῖν τὴν εἰρηνικήν διαλλαγὴν, εἴτε διὰ μαρτύρων, εἴτε ἐκ παραδόσεως. Συγκροτηθέντων ἡμῶν ἀμφοτέρων, ἡμῶν τε καὶ τοῦ ἁγίου Βελεγράδων, ἐν Μοσχόπολει καὶ Μητροπόλει τοῦ ἁγίου Κορυτζᾶς, κύρ Ἰωακείμ, παρόντων δὲ τοῦ ἁγίου πρῶην Γκόρας καὶ τῶν ἐντίμων κληρικῶν τῆς Μητροπόλεως ταύτης, καὶ λογοτριβῆς οὐ σμικρᾶς γενομένης, ἐπειδὴ ἐν φρικτῷ ἐπιτιμίῳ ἐμαρτύρησεν ὁ ἅγιος Βελεγράδων, κύρ Ἰωάσαφ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς ἀναφορᾶς, ὅτι δηλαδὴ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ, πρὸ τοῦ κύρ Γρηγορίου, αὐτὸς ἐκυρίευε τὴν ἐνορίαν αὐτὴν καὶ πρὸ αὐτοῦ οἱ προκατόχοι τῆς ἐπαρχίας Βελεγράδων, τούτου χάριν καὶ ἡμῶν καρητήθη τὴν ἐνορίαν ταύτην, καὶ ἔστω ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἐφεξῆς μέλος τῆς ἐπαρχίας Βελεγράδων, καὶ ἕκαστος ἀναπαύσθω εἰς τὰ ἑκπαλαι ὄρια τῆς κατ' αὐτὸν ἐπαρχίας ἀταράχως, μένων ἐπ' ἡσυχίας ἐν ᾧ ἐκλήθη. Τούτου χάριν γέγονε καὶ τὸ παρὸν ἀποφαντικὸν εἰς τὴν περὶ τούτου βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλειαν ἐνώπιον τοῦ τε ἁγίου Κορυτζᾶς, κύρ Ἰωακείμ, καὶ τοῦ ἁγίου

Fig. 12. — Biserica Sf. Nicolae din Moscopole: fresce, fot. D. Berciu.

πρῶην Γκόρας, κύρ Σεραφείμ, καὶ τῶν παρευρεθέντων ἐντίμων κληρικῶν, ἔχων τὸ κύρος καὶ βέβαιον ἐν παντὶ τόπῳ.

ψψθ' -ψ (1779), Αὐγούστου 18'.

† Γκόρας καὶ Δυρραχίου Κωνσταντῖνος ὑποβεβαιοῖ.

- † Ὁ πρόην Γκόρας Σεραφεῖμ μαρτυρεῖ.
 † Ὁ αἰκονόμος ἐν ἱερεῦσι Κωνσταντῖνος μαρτυρεῖ.
 † Ὁ ἐν ἱερεῦσι σακελλάριος Δανιήλ μαρτυρεῖ.
 † Ὁ ἱεροδιδάσκαλος πρωτοπαππᾶς Θεόδωρος μαρτυρεῖ.
 Θεόδωρος Χατζῆ-Φιλιππίδης μαρτυρεῖ.
 Βρέτος Κωνσταντῖνου μαρτυρεῖ.

Cronici albano-moscopolene se află în *Condica Mare a Mitropoliei orașului Corița-Corcea (Korça)* (p. 22).

Κατὰ τὸ 1822, Ἰουνίου 19, συνέδη πυρκαϊὰ εἰς τὴν ἀγορὰν μας, ἦτις ἐκάη ὀλόκληρος, μετ' ἑξήμιαν μεγάλην τῆς πολιτείας, καθ' ὅσον τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἐβδομάδα πολλοὶ τῶν ἐμπόρων εἶχον φέρῃ ὅλας τῶν τὰς πραγματείας ἀπὸ Τριέστιον καὶ Βενετίαν, πλῆστοι δὲ ἐκ τῶν Μοσχοπολιτῶν εἶχον μεταφέρειν ἐνταῦθα, ὡς εἰς ἀσφαλέστερον μέρος, ὅλα τῶν τὰ πολύτιμα πράγματα καὶ λοιπά, ὡς φοβούμενοι τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τουρκαλδανῶν, καὶ ἅπαντα ἐντὸς ὀλίγων ὥρων τῆς νυκτὸς ἔβηναν παρανάλωμα τοῦ πυρός, χωρὶς νὰ σωθῆτ' ἓν μηδέν.

Tot acolo, Ioasaf dăruiește casa sa proprie mănăstirii Sf. Maria din Corcea (1725).

Ὁ μκαριώτατος, λογιώτατος καὶ θεοπρόδλγτος Πατριάρχης τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀχιριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας καὶ Πρόεδρος Κορυτζᾶς καὶ Σελασφόρου, κύριος, κύριος Ἰωάσαφ, ἀφιέρωσε τῇ ἀγίᾳ καὶ σεδασιμωτάτῃ μονῇ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τὴν αἰκοδομηγὴν οἰκίαν μετὰ πάσης τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ἣν ᾠκοδόμησεν ἐκ θεμελίων, ἀναλώμασιν ἰδίους οἰκείᾳ καὶ ἐπιμελείᾳ. Ἀφιέρωσε δὲ ταύτην χάριν ψυχικῆς σωτηρίας ἑαυτοῦ, τῶν γονέων αὐτοῦ καὶ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ. Αἰωνία ἡ μνήμη τρίς.

Prin mijlocirea lui Ioasaf, Nicolae Mavrocordat trimete în fiecare an din Moldova 150 de groși pentru înființarea școlii din Corcea, la 1728:

Ὁ ὑψηλότατος, σφώτατος καὶ θεοσεδέστατος Αὐθέντης καὶ ἡγεμῶν πάσης Οὐγγροβλαχίας, κύριος Ἰωάννης Νικόλαος Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτος, μεσιτεύσαντος τοῦ Πατριάρχου, κυρίου Ἰωάσαφ, ἀφιέρωσε διὰ χρυσοδούλλου αὐθεντικῶν τῇ αὐτῇ ἀγιωτάτῃ Μητροπόλει Κορυτζᾶς ἑξήκοντα πενήκοντα (150) καθ' ἕκαστον ἔτος, εἰς σύστασιν σχολείου Ἑλληνικῆς Γλώσσης, χάριν ψυχικῆς σωτηρίας τῆς ἑαυτοῦ Ὑψηλότητος, τῶν γονέων καὶ τῶν τέκνων του.

Ἐκδέδοται δὲ τὸ χρυσοδούλλον αὐτὸ παρὰ τῆς Α. Ὑψηλότητος ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ εἰκοστῷ ὀγδόῳ, Αὐγούστου 15. Αἰωνία ἡ μνήμη τρίς.

Vor urma¹ mențiuni de cronici despre Moscopole și Corcea.

¹ Le vom da aiurea. — N. I.

NOTĂ. — Autorul textului de mai sus, d-l Ilie Chiafăzezi (Ilo Mitkë Quafëzezi) e directorul unei școale albaneze din Corița. D-sa scrie și vorbește corect românește, folosind după posibilitățile de acolo, sporite în prezent prin înjgheburile unei biblioteci la Institutul Român de la Santi Quaranta, bibliografia românească. A tradus și din literatura noastră în limba albaneză. E cel mai bun cunosător al manuscriselor aflătoare în mănăstirile, bisericile și bibliotecile din Albania, de unde a cules un foarte bogat material. Colaborarea d-sale în cadrul Institutului Român din Albania de sus

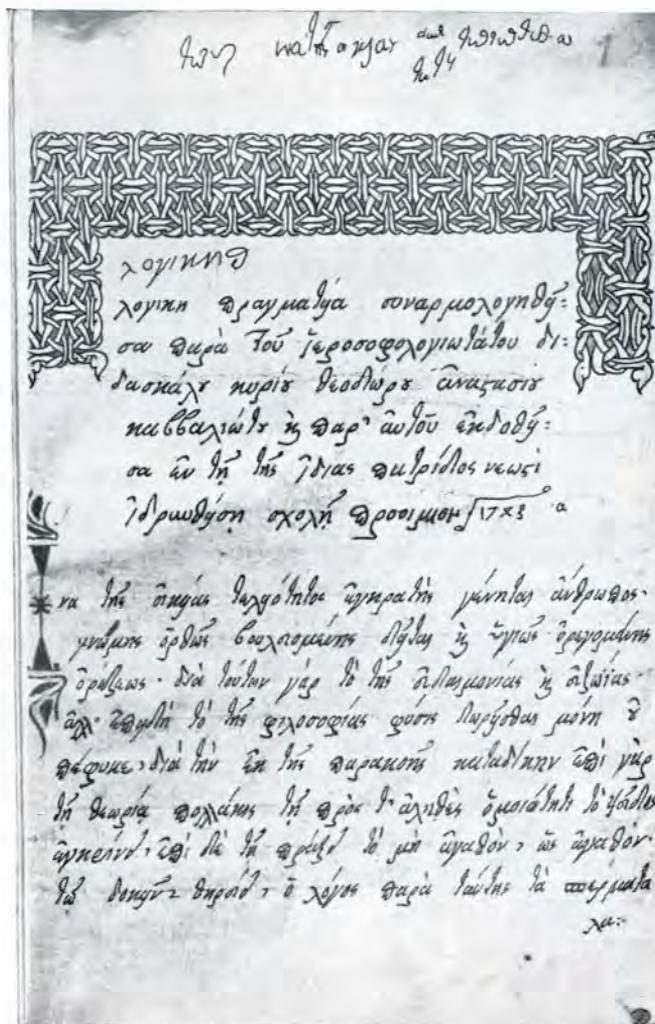

Fig. 13. — Autograf al lui Teodor Anastase Cavaloti.

conducerea d-lui profesor N. Iorga, devine cu atât mai prețioasă.

La textul d-lui Chiafăzezi, revăzut de d. profesor N. Iorga, am adăugat o serie de fotografii din Moscopole, cel mai de văză oraș pe vremuri din Balcani, cu o populație organizată pe bresle (v. și condecele din mănăstirea Prodrom) care s'a apropiat într'o vreme de numărul de 100.000 de suflete, cu o tipografie, o școală superioară și numeroase biserici, care conțin adevărate comori de artă, necercetate încă. Multe fresce sânt în bună stare, altele sânt însă pe cale de a dispăre,

cum este de pildă fresca din bisericuța Sf. Varvara reprezentând pe ctitorul Costache Vretu în hainele locului și ale timpului său, spre deosebire de un alt membru al aceleiași familii care apare în biserică Sf. Nicolae (fig. 5), într'un costum analog aceluia purtat de boierii ctitori de lăcașuri sfinte de la Nord de Dunăre. Bisericile din Moscopole, cruțate ca prin minune de la prăpăd și încunjurate azi de toate pățile de grămezi de ruine, arată

Fig. 14. — Institutul Român de la Santi-Quaranta (Albania).

care a fost strălucirea acestui centru românesc de odinioară. Studiarea acestor biserici cu inscripțiile, condicele, hrisoavele și bogatele lor picturi în care se resimte și o influență venită de la Nord de Dunăre, face parte din programul de activitate al institutului de la Santi Quaranta, ca și cercetarea artei bizantine și a folklorului.

NOTĂ. — Dăm mai jos textul unor inscripții din Moscopole, pe care le transcriem cu greșelile lor de ortografie.

La Prodrom (fig. 3):

† Ἀνεκταίνισθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς οὗτος, διὰ σηνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ τιμητοτάτου καὶ εὐγε-

νεστάτου ἄρχοντος κυρίου κὺρ Γεώργη Γκοῦτζο, ἐπ' ἔτους ζρμ'.

† Ἀνεστορήθη (sic) ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς οὗτος, τοῦ ἁγίου ἐνδόξου προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, διὰ σηνδρομῆς, κόπου καὶ μόχθου τοῦ πανοσουτάτου κὲ καθυγιουμένου κὺρ Ἀττωνῆου ἱερομονάχου καὶ διὰ ἐξόδου τοῦ τιμητοτάτου καὶ εὐγενεστάτου ἄρχοντος κὺρ Μηχάλης ἱὸς μακαρίτου Κέστα*, ἔβαικεν τῆς ψ[υ]χῆς αὐτοῦ ἅμα σινδύου καὶ τέκνης αὐτοῦ, ἀρχιερατέδωντος τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς ἀμιοτάτης πόρις Ἰουστινιανῆς Ἀχρίδων, κυρίου κυρίου κὺρ Ἐγνατίου, Εἰνάπου (sic) 1659.

Pe margene, mai mic :

* Καληγίκου Μοναχοῦ.

La Sf. Nicolae (fig. 5):

Ἡγάπησα, Κύριε, τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου· μὴ, Κύριε, συναπολέσης μετ' ἁμαρτωλῶν τὴν ψυχὴν μου.

La Sf. Nicolae (fig. 6):

Ὁ θεοτερπῆς οὗτος ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Νηκολάου, ἐν ἀκινήτῳ μὲν ὑδρουμένος ἔτει ἁγίο θεογενίας ἀψκά', κατὰ μῆνα Ἰούνιον, εὐτυχῆς εἴληφε τέρμα κατὰ τὸ ἰθ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, κατὰ δὲ τὸ ἀψκ' σωτήριον ἔτο εὐποτύπως διεγράφη τὸ ἄσυλον αὐτοῦ εἴμα ἀναλώμασι τῶν πέριξ σεοσέπτων (sic) χριστιανῶν, ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος ἐκπρεπῶς ἐξείκασται τὸ περιγεγόμενον τοῦ καθολικοῦ παντῆ πάντως διὰ χειρὸς πολυῖστορος τε καὶ ὀξυγράφου καλάμου τοῦ πανοσιωτάτου κυρίου κὺρ Δαβ[ιδ], τοῦ Σελενιτζιότου, καὶ τῆ κ. ἄ. (sic) κατ' αὐτὸν ξυνορίδος(;) Κωνσταντίνου τε καὶ Χρήστου, πολυτελεῖ χαρηγία τοῦ ἐν τῇ μακαρία τῇ λήξει κυρίου κὺρ Χατζῆ Γεωργίου, ἀρχιερατεύοντος ἐν τῇ Ἀχρίδι καὶ Σελασφόρῳ τοῦ μακαριωτάτου κυρίου κὺρ Ἰωάσαφ, ἐπὶ τῆς ἐπιτροπικῆς κηδεμονίας τοῦ κὺρ παπᾶ Νικολάφ τῆς πούσιω (sic) Ὀκτωμβρίου ὀγδόῃ ἐπὶ δεκάτῃ, κατὰ τὸ ἀψκ' ἔτος τῆς ἐν σαρκεί Κυρίου τοῦ Σωτήρος ἡμῶν οἰκονομίας.

D. Berciu,

conducătorul Institutului român din Albania.